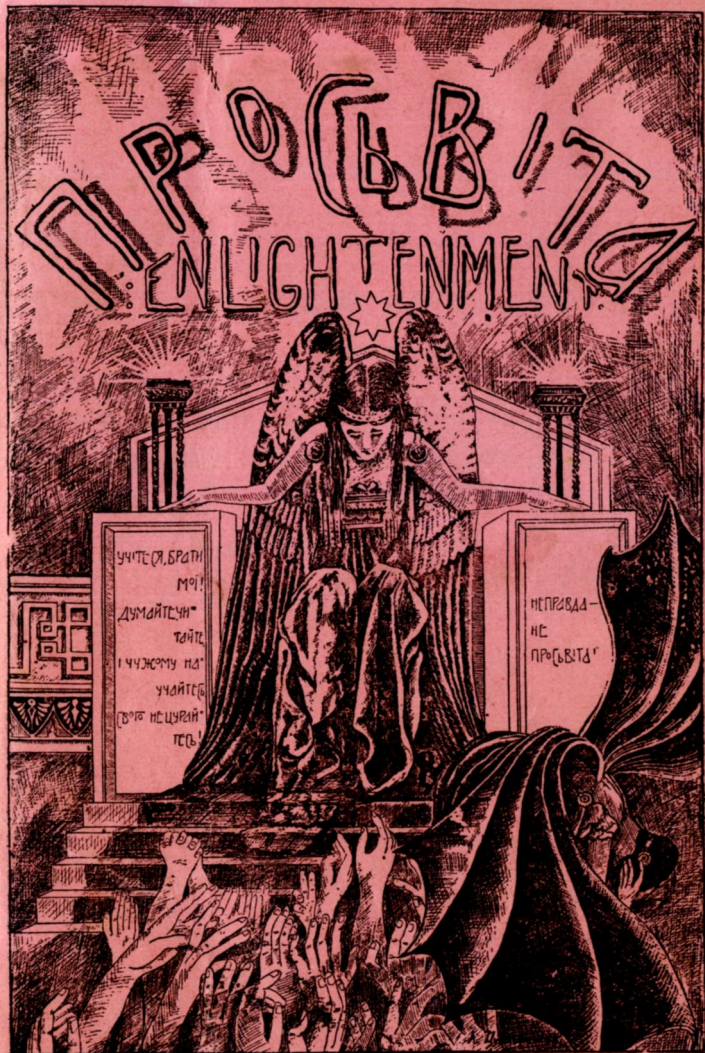

Ч. 5.

За Май (May) 1914

No. 5.

ЛННБ України ім.В.Стефаника

00739083 (U)

Видане Товариства „Просьвіта“ в Америці.

М А Й 1914.

Ч. 5.

М А У 1914.

З М І С Т:

Вода в природі.

В. Винниченко — Уміркований та щирий.

Заграй.

Останки „Фортуни“.

Дні нашої слави і недолі.

Львів. Бібліотека
АН. УРСР

7209 20-606

ЦІНА 20 ЦЕНТІВ.

НАКЛАДОМ ТОВ. „ПРОСЬВІТА“ В АМЕРИЦІ.

З друкарні „Свободи“ — 83 Grand St., Jersey City, N. J.

1914

954 (24) 5

895.724

1914-5

ENLIGHTENMENT

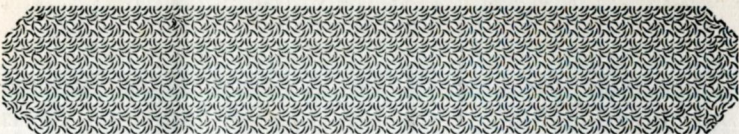
Published monthly by
THE BOARD OF EDUCATION OF
THE LITTLE RUSSIAN NATIONAL
UNION OF AMERICA

at 83 GRAND ST., JERSEY CITY, N. J.

Terms of Subscription:

U. S. A. \$1.00 a year
To other countries \$1.50 a year
Single copy..... 20 c.

ВОДА В ПРИРОДІ.

Після розвідки Едмунда Янковського.

Обробив

О с и п Я н і в.

Вода, яку щодень п'ємо, в якій щодень миємо ся, в якій варимо щодень страви, знаходить ся в природі в великій кількості і займає більше чим три четверті часті цілої кулі земської. Вишовняє вона величезні простори морські, ріки, потоки; знаходить ся як сніг і лід на вершках гір і в зимних краях, як вохкість в воздуху, є складником рослин. Застановім ся проте над прикметами води і переминами, яким вона підлягає а далше над її значінєм в природі.

Вода, яку найчастійше бачимо, є то теч без смаку, краски і запаху, зовсім прозора, особливо в менших верствах. Як вода має смак пр. солоний, терпкий, гіркий, то се походить від солей в ній розпущених. Солей таких може бути в воді більша кількість, а тоді надають вони воді певного смаку і лічних прикмет. Називає ся вона мінеральною. Вода має часом і краску пр. жовтаву, зеленаву, брунату, хотай би була навіть в малій посудині пр. в склянці. Ся краска походить від занечищень пр. від розпущених в ній частий земних, від солей, желіза, або вапу.

Така вода не надасть ся до питя. Вода здорова до питя повинна бути без краски, прозора, мати відсвіжаючий смак і температуру 8—12 степенів Цельзія.

Вода в більших верствах в озерах або морях має звичайно краску зеленаву, а як в ній є розпущені части вапнисті або інші вимиті зі скал, має відтінь синяву або синяво-білу.

Як вода має случайно запах, то се вказує, що в ній находять ся якісь гниючі тіла зьвірячі або рослинні. І таку воду не можна пити, бо вона може бути причиною хороби.

Що до складу хемічного, то вода складає ся з двох газів водня і кисня; розклад сей можемо дістати, коли через воду перепустимо ток електричний. В кисни, котрого є два рази менше як водня, запалюєть ся тліюча тріска ясною полемією, а водень палить ся сам слабою синявою, однак дуже горячою полемією, але горіння не підтримує, бо свічка горіюча вложена в посудину з воднем, сейчас гасне. Навідворот, як маємо сі два газу і пустимо через них іскру електричну, то вони лущать ся з сильним зривом-вибухом і дають воду.

Як наповнимо водою якусь посудину пр. бляшанку і виставимо на мороз, найдемо в бляшанці брилу леду, яка вистає з неї, що доказує, що вода замерзаючи розширюєть ся, бо лід забирає більше місця, чим вода, з якої повстав. Огриваючи воду (треба заквасити пр. $\text{H}^2 \text{S O}^*$), бо чиста не проводить току електричного) знов в горшку при огни, то по якімсь часі зачне уходити з неї

*) Квас сірчаний.

пара, мовби дим. Пара добуває ся рівнож з уст людей і рота зьвірят в зимі при віддиханю. Така пара уносить ся також з коня зігрітого бігом, з комнати, як в зимі отворимо двері. Чомуж не видно її в літі? Чим пояснимо собі то явище, що як в літі наберемо води з зимної студні до карафки, то на її ви́йшній поверхни виступає роса? Прецінь скло карафки не перепускає води з нутра.

Сі і тим подібні явища легко зрозуміємо, як довідаємо ся, що воздух, який окружає нашу землю, містить в собі певну скількість пари водної, походячої з парованя води з рік, озер, моря. Чим воздух є теплі́йший, тим більше такої для ока неза́мітної пари може помістити. Але як воздух з якоїсь причини остудить ся, вже небу́де міг унести стільки пари, отже часть сеї пари скроплить ся, замінить ся на малі міхурки і стане для ока видною. Се має місце при віддиханю в зимі, при твореню ся облаків від подувів холодного вітру, впадаючого між огріті верстви. Як остуджене треває довше і є досить сильне, міхурчики пари лучать ся з собою, на них скроплює ся инша пара і повстають видимі краплі, подібно як на карафці з зимною водою, свіжо набраною в літі, або творить ся роса на лиці підчас холодного ранка.

1) В воздусі повстають з пари облаки: одні з них є білі і майже прозрачні — сі є зложені з дрібних міхурчиків пари; инші є темні і називають ся хмарами. Коли на таку хмару подує холодний вітер, або хмара гонена вітром найде ся в холодній-шій місци, то з неї творять ся краплі, які взростають наслідком лученя ся зі собою, а як уростуть до такої величини, що вже не можуть в воздусі утримати ся, спadaють на землю як дощ. Дощ буває

або дрібненький, як би пересіяний через густе решето т. зв. капуснячок, то знов деколи краплистий, зливний. Се залежить від висоти, в якій находить ся хмара дощева і від її грубости. Чим вона висше і чим грубша, тим більші повстають краплі, бо по дорозі лучать ся з іншими, отже виростають і грубіють.

2) При сильнійшій остиудженню спадають на землю вже не краплі, але красні зізвѣточки, або навіть цілі платки снігові. Сніг можна би назвати посереднім станом води між дощем а льодом. Як довго сьвіжий, то він, складаючись з свобідно на собі уложених зізвѣточок і платків, між якими є багато воздуха, — становить для землі тепле окрите, мовби перину, під котрою безпечно зимують наші засіви. Як сніг удопчемо або сам по трохи стопить ся від сонця, а між його части дістане ся вода і там вона замерзне, то такий сніг переходить поступенно в лід і може цілком в лід перемінитись. Се має місце на високих горах, де лежать т. зв. вічні сніги, які в наслідок топлення ся і замерзання, а також під натиском власного великого тягару замінують ся в великі маси льоду, які зовемо ледівцями. Ледівці такі залягають грубими верствами часто значні простори в найвисших горах пр. Альпах, Татрах, розтягаючись в ширину на кілька або кільканайцять, а в довжину на кількадесять кілометрів. Сі ледівці топлять ся по части від сонця, яке їх сильно огріває, як також в наслідок тиснення горішніх верств, а напірані щораз новими верствами, що творять ся зі снігу в горі, усувають ся поволи але безнастанно до долини, розпадаючись при тім руху в щілини, які сягають нераз аж до їх дна. Тими щілинами спливає во-

да з розтопленого леду, яка потім випливає з під ледівця при його границі струєю.

Пізналисьмо отже воду в троякім виді, або як кажесть ся троякої скупности;

1). В виді газу або пари невидиму, розпущену в воздуху; згущена і остуджена пара творить облаки і хмари.

2). В виді течі, яку бачимо найчастійше в великій скількості на землі.

3). В виді цїпкім як сніг, іней, лід. Належить ту град і так звані крупи.

Вода в стані плиннім, як океани, ріки, озера, потоки займає як вже сказано три часті цїлої поверхні землі, а лиш останню четверту часть становить суша. З тих збірників всіх, а особливо з океану і то головно з його підзворотникової часті, як найбільше ogrітої, уносять ся безнастанно в воздух пари водні, які в виді облаків гонені вітрами летять понад цїлу землю і доходять до найдальших її закутків. Скільки разів пари сї стрінуть ся з зимним воздухом, скроплюють ся або навіть замерзають і спадають на землю в виді дощу, снігу а рідше граду. Ся вода спадаюча з облаків, звана опадами атмосферичними (воздушними) має для житя взагалі а особливо для рілі дуже велике значіне. Упавши на землю о скільки не випарує, заховує ся вона трояко;

1). часть її спливає по поверхні землі,

2). друга часть пересякає-переходить через зверхні верстви в глїб,

3). якась часть всякає в землю управлену і в верстви положені зараз під нею.

Випадає пізнати близше, які черги переходить і яке значіне має кожда з тих частий води.

Спливаюча вода. Як дощ впаде на скалу, або верстви землі, які воду не перепускають пр. глинку, мілкий пісок, вода не затримує ся на них, але спливає по похилости в долину. Так само заховує ся вода з топніючого снігу, або леду, не могучи всякнути в замерзлу землю, спливає низше. Є то зразу маленькі струї, які далше лучать ся в потоки, а сі в річки, вкінци в великі ріки.

Жерела рік знаходять ся найчастійше в горах. Найбільші ріки беруть свій початок з великих ледівців (пр. Рен, Родан), або їх жерела витрискують зі кал, в які вода дощева і снігова дістала ся щілинами. Але не мало рік випливає з великих лісів і багон (Буг, Волга). Там опади всякають в землю торфовисту-мочаровату, або в тіни великих дерев переховують ся довго сніги; з тих збірників спливає вода малими жилками, даючи початок навіть великим рікам. Сі приймають по дорозі тисячі струй і безнастанно взростають. Є сліди рік, які зовсім висхли; на полудне Європи є много рік, які лише на весні мають подостатком води опісля висихають. Має то місце там, де люди нерозважно повирубували ліси, які є кормителями рік. А що чоловік не може жити без води, отже, де гинуть ліси, там гине і чоловік, позістають лише глухі пустарі. Так є в сьв. Землі і в гірських околицях полудневої славянщини. І в нашій Галичині завдяки рабунковій господарці дідичів, які повирубували ліси, стає жите щораз прикрійше; вода з дощу не має де затримати ся через що кожда більша злива кінчить ся повінію. Потоки мають часом бистрий біг, часто напрасний. По більших похилостях спадає вода з шумом спінена, якби в поспіху послушна найвис-

шому законуви, який приказує їй бігти в долину. Уносить вона зі собою цілі брили скал а ті потираючи о себе роздроблюють ся на дрібненький пісок. Вода замерзаючи в щілинах гірських, розширяєсь, а через се розсаджує і розриває скали, забираючи їх відтак з собою в місця низші, вигладжує і вирівнує постійно а тревало нерівности і вижини земські. Скількож то гір давнійше високих, днесь вода вже стерла. Зникли їх скалисті вершки, а на вирівнаній обниженій поверхні зеленіють смерекові ліси. Однак і на тім ще не кінець. Бо з часом і сї гори зникають злизувані і гладжені водою. Не треба однак думати, що се станесь скоро, за яких кілька десятків літ; се праця многих соток ба тисячок літ.

Видіставшись з гір звільняє ріка свій біг, а відкидаючи тяжке каміне на бік, яке не може унести, несе в своїх нутрах не мало дрібнішого ріняку і піску.

Підчас виливів несе ріка в своїх каламутних водах багато піску і намулу, який по кождім виливі лишає ся на хвилево занятих берегах уживляючи їх, але з другої сторони наносить рілникови великі шкоди, бо замулює всьо або й забирає засіви з поля. В міру того як ріка зближає ся до моря, біг її стає щораз більше повільним і так лїнливим, що годї його достерегти. При самім впадї до моря ріка дізнає часто перешкод в наслідок великої скількості земних частий, які забрала зі собою з висших околиць і ділить ся на кілька рамен, що творять нераз якби трикутник; кажемо що ріка творить дельту пр. Ніль.

Більші ріки, по котрих можуть пливати кораблі називають ся сплавними; є вони і тепер

ще важними дорогами. Ними діставали ся в глѹб краю товари і просвѣта з далеких країв (желѣзниць ще не було). Мають вони не малий вплив на клімат, засиляючи воздух в пару дощеву. Як пливуть з полудня на північ розносять з собою тепло в околиці холодні і противно холодять горячі околиці пливучи з півночи на полудне.

Води спливаючи з гір виповняють нераз заглѹблення більших або менших розмірів і творять озера. Озера можуть бути гірські аби низинні; є вони нераз дуже великі і глибокі. Як з часом вода гірського озера перерве скалу, що творить запору, то озеро зникає і полишає ся по нїм лише долина, на котрої дні плыве звичайно потік. Низинні озера заповняють ся намулом нанесеним дощами з землі, як також останками ростин і звїрят водних, стають щораз плитші, замінують ся в багна, аж в кінци висихають зовсім. Та сама доля, лиш значно скорше чекає стави і саджавки, як їх не чистить ся.

Пересякаюча вода. Коли опади натрафлять на землю поровату, або на скали для води проникливі, пересякають через них і дістають ся глѹбше, часом навіть дуже глѹбоко, аж доки не натрафлять на верстви, які не перепускають воду. Там збирає ся вода, підходить щораз визше, або знов опадає, відповідно до скількості води прибуваючої з гори. Як викопаємо яму, якаб сягала аж до тої ґрунтової води отримаємо студню. Лучає ся нераз, що при такім копаню, а ще частїйше верченю, вода добуває ся з певною силою, напирана газами, які находять ся в глѹбині. Такі случаї називають ся артезийськими студнями.

Лише з глибоких студень вода є доброю до пиття, з плитких часто шкідлива. Ся остання походить з заскірної води, яка збирає ся не глибоко під поверхнею і містить в собі часто зане-чищення, шкідливі для здоровля. Навіть глибокі студні треба що року очищувати зі шляму і сипати до них пісок, щоби ся через него вода переїджувала.

Вода походяча з глибини має в собі часто багато вапна, яке осідає на стінах посудини, коли таку воду в них довше потримаємо. Можуть вони містити в собі також соли желіза, сірки, йоду і т. п. Крім того вода яка добуває ся з глибоких верств є часто тепла або навіть горяча, часом вода бурить ся з шумом, наслідком добуваючого ся з неї газу. Такі води називають ся мінеральними щавами. (1). Яшурівка коло Закопаного Буск. 2) Карльсбад в Чехах. 3) Вода щавницька, криницька. В Америці в Арканзас Готспрінг і інші, в Монт Клементе сірчані води на ревматизм). Переходячи через різні верстви землі, розпустили вони в собі якісь соли, або наповіли ся під великим тисненем газами, завдяки котрим мають прикмети, що можуть лічити певні хвороби людські.

Найцікавійше є діланє води, яка переходить через грубіші вапняні поклади. Вапно в воді, особливо насиченій газами, розпускає ся. Як тепер така вода під покладами вапняними найде деь щілину, якою може впливати, то уносить з собою якусь скількість вапна розпущеного в ній. Нова маса води робить то само і так в тягу віків творить ся щораз більша щілина аж з часом заміняє ся в печеру. Такі печери (поминаючи менші

в Татрах в західній Галичині, а у східній коло Кривча) знаходять ся величаві в полудневій Славянщині в Країні (Адельсберг, Постойна). Сї печери, розгалужені, місцями вузкі і низкі, то знов нагло розширюють ся мовби величаві церкви. З гори тих печер звисають якби ледові соплі і заслони дивачні виглядом т. з. сталяктити котрі в сьвітлі міняють ся і блищать мов дороге каміне.

Натїки сї повстають з крапель води, пересякаючих через стелю печери; крапля парує і зникає, а вапно в воді розпущене, осідає в малих кристаликах. На тій першій верстві творить ся друга і дальші, аж з часом повстане бородавка, потім сонель а в кінці з віками творить ся натїк, сягаючий навіть до дна печери і замінює ся в стовп-філяр. Повстають отже стовпи а ціла печера набирає вигляду якоїсь зачарованої сьвятині. На дні сих печер знаходять ся часто озера чистої зимної води, а з них випливають струї і річки (пр. Поїк в печері в Постойні). Такі річки впливають часом на поверхню землі, плывуть якийсь час, аж потім нагло знов зникають в якійсь скалистій щілині, щоби дальше на ново появитись.

Вода всякаюча в горішній верстві землі, в uprawну землю має для рільника, огородника і лісовика найважнїйше значіне, бо вода становить головну складову часть кожного живого устрою, а скількість води в звїрятах і людях становить три четверті їх загальної ваги. Ще більше, бо около 90% води мають рослини молоді і листе, за то мало її є в сухих частях рослин і насїню.

Однак се не досить на тім. Через звїрячий організм переходить безнастанно вода з поживою і напїтками, а злишню воду виділює організм в

виді мочу, поту, слини і т. п. Ростини похлонюють коріщем особливо підчас росту велику масу води; з нею дістає ся також до їх нутра часть поживи в воді розпущеної. Часть тої води в ростинах полишаєсь чи то в соках, чи як складник клітин, але значно більша її скількість парує листем в воздух. Парованє се змагає ся в літі в горячі дні, слабне в осени підчас холодних днів і в ночі.

Справлена земля має сю прикмету, що напоє ся зарівно опадами з воздуха спадаючими, як і втягає воду з верстов під рілею положених. З неї то побірають воду ростини для своєї потреби. Чим земля є урожайнійша і пухкійша-синкійша, тим більше води може в себе прийняти і затримати. Особливо глиняста і порохнава земля похлонює дуже багато води; длятого через управу рілі, через часте і вміле роздроблюванє її плугами, боронами робимо її пухкою, а тим самим спосібною прийняти більше води.

Вкінці через взрушуванє поверхні рілі перериваємо дрібні каналки, якими вода підносить ся з глибини до поверхні і не допускає до її парованя затримуючи тим способом вохкість в ґрунті. То само осягаємо вистелюючи землю мервою, листем, чатинем, мохом, як то часто роблять огородники.

Ціла управа рілі служить до того, щоби її зробити доступною для води і воздуха, отже нагромадити в ній вохкість і гази, а рівночасно улекшити розріст коріня і пошукуванє ними поживи. Длятого по кожній зливі, або підчас посухи порушаємо і роздроблюємо землю на поверхні, щоби зробити її спосібною до прийнятя води. Длятого перекопуємо глибоко мілкі піски, по яких

вода спливає, щоби відістати на верха пісок зернистий, в який вода всякає. Для того заливаємо водою на якийсь час землі порослі травами або луки, бо трави потребують багато води до росту. Коли де води затримує ся за багато, то надмір її стараємо ся усунути. А робимо се при помочи ровів і дренів.

На землях неуправних роботу сю виконують крети, миши і глисти земні, які копають канали в землі на власну потребу, але ними розходить ся також вода і воздух. Кождий рільник повинен проте дбати про достаточну скількість вохкості в справній рілі, щоби її було подостатком для поживи ростинам. Тим пояснюємо собі, чому рільник тішить ся дощем, щоби лише не в часі жнив, бо вони приносять для його рілі воду в досконалім виді, яка напоює верхні верстви ґрунту, обливає і відсвіжує рослини, а надмір її спливає до верстов глибше положених або пересякає.

Як дощів нема, то обильна роса в холодні вечери і ранки, яка осідає на остуджених ростинах зі скропленої пари воздушної, достарчає рівнож ростинам певної скількості потрібної вохкості. Для того говоримо, що збіже або інші рослини ростуть по росі.

Вода, про яку до тепер говорилисьмо, називає ся солодкою. Знаємо вже, що вона походить зі скропленої пари, яка розходить ся в воздуху з вітрами. Пара повстає виправді з рік і озер, немало видихають її звірята і рослини, а навіть як згарає дерево, вуголь, то й тоді творить ся багато пари. Є то однак другорядні жерела; головним жерелом є океан.

Океан є то величезний збірник води солоної, який займає три четверті цілої поверхні кулі земної о глибині, яка переходить часами висоту найвищих гір.

Дно морське не має тих острих верхів, які бачимо на високих горах, вода вигладжує нерівності і заповняє їх частями нанесеними ріками, а головню тілами живючих в морю звівірат, що погинули. Є то маленькі животини, які однак дуже скоро множать ся і гинуть, через що достарчають так богато матеріялу, що з него творять ся з часом цілі поклади вапняків, пісківців і т. п.

Як наука виказує наша земля остигає безнастанно, а в наслідок того стягає ся (корчить ся), отже певні частини суші западають ся в океани і зникають з поверхні землі, інші знов підносять ся з дна одеану. В сей спосіб повстали навіть найвиспі гори, про що свідчать розкопи, в яких находимо сліди морського походження. Для того слушно називають учені океан матерію землі. Є він нею ще з иншої причини. Висилає він з себе безнастанно влику скількість водної пари, яка як вже сказалисьмо дістаєсь з вітрами до найдалших закутків землі, навіть на найвиспі гори. Там спадає як дощ, сніг, творить ледівці, розриває найтвердші скали, а окрухи тих, як також і ріняки уносить з собою в рвучих потоках, або в широким, хотяй повільним рікам, приносить їх в жертві океанови, до якого сї ріки впадають. Пара, яка повстає з вод одеану, розносить житє по цілій суші, бо уможливляє віддиханє, достарчає вохкості землі, напиту звівіратам і ростинам, а також береже землю перед надмірним парованєм на-

сичуючи воздух, який вже більше пари не є в силі помістити.

Властиво океан є тільки один, а ділимо його на менші частини, як Великий (тихий), Атлантийський, Індійський, Північний і Полудневий.

Вода морська є густіша від солодкої, для того легше в ній пливати. Містить вона в собі розпущені всі ті тіла, які подибуємо, навіть соли срібла і золота. Смак сеї води є солоногіркий, а на кожних 1000 літрів містить в собі різних розпущених солей 34—38 літрів. З того около 26 літрів припадає на звичайну або кухонну сіль, яку отримує ся навіть через відпароване морської води штучно, або при помочи тепла сонячного в плитких калужах, в яких ся вода збирає ся. В многих околицях, як пр. в Галичині в Величці знаходять ся поклади соли, які позістались по давнійшій якімсь морі, котре зникло.

Цікавою річчю є, що склад морської води в різних частях є майже той сам. Се є доказом, що вода мусить безнастанно мішати ся, значить навіть (лимани Дніпрові над Чорним морем, недалеко Одеси, Азовське море) з найбільшої глибини частиці води підносять ся до гори і противно з поверхні опадають на дно. Що є причиною сего руху води в напрямі з гори в долину? Сей рух викликає різниця температури в різних верствах води. Легко о тім переконатися коли будемо ogrівати з долини фляшку з водою, в якій находить ся тертовина. Вода ogrіта на споді йде струєю до гори, а по при стіни спадає з гори в долину вода зимнійша. Подібно діє ся і на більших просторах з водою. Зимнійші верстви як тяж-

ні спадають в долину, а тепліші лекші йдуть до гори.

На основі сказаного, легко пояснити замерзання води. Сей безнастанний рух води відбуває ся так довго, аж ціла маса води осягне температуру 4°C^*), при якій є найгустіша. Понизше сеї температури вода знов розширюює ся, отже стає рідша а тим самим лекша, через що горішні верстви як остудять ся понизше сеї температури 4°C , не падуть на дно, але лишають ся наверху а остудившись до 0° , або й низше замерзають, коли тимчасом під льодом має вода постійно температуру 4°C , що уможливає існування водним животинам.

Рівночасно замічаємо у воді морській струї якби ріки плили по морю. Таких струй в океані є много, одні з них є дуже великі і сильні, інші слабі, ледво помітні.

Є більше причин, що викликають струї. Першою з них є оборот землі около своєї осі. Вода як лекша не може при тім обороті догнати землі, її частинки остають в заді з чого повстають струї морські, противні що до напрямку бігови землі т. є. в напрямі від сходу на захід.

Другою важною причиною струй на морю є діланє сонічного тепла, сильне особливо в околицях з одної і другої сторони рівника в т. зв. зворотниковім поясі. Під його впливом з океану випаровує в околиці рівника річно верства води 15 стін груба. Виправді часть сеї пари скроплює ся зараз і опадає знов в море, але мимо того позістає досить значне заглибленє, а для його заповнення пересуває ся вода найблизша, на її мі-

*) С — Цельзія.

ще дальша, аж в кінці навіть далекі води з під бігуна спливають до рівника. Рівнож і вітри є причиною тих струй в морі.

Рівночасно має тут місце і мішанє ся верств, бо води теплі як лекші уносять ся на поверхні моря, а зимні тяжші пливуть долом, а між тими верствами в міру остуджуваня ся одних і постенного ogrіваня ся других, повстає безнастанний рух частиць води і так ціла скількість води перемішує ся в океані докладно і рівномірно.

Для Европи велике значінє має одна з головних струй на північній півкулі т. зв. Гольф Стреам, який повстає в заливі Мексиканськім у берегів середущої Америки. Сей залив є якби кітлом, в котрім вода нагріває ся до 30° С. т. зн. так, що в ній не можна довго руки утримати, бо парить. Нагріта в той спосіб вода пливе до півночи зразу глибокою, але вузкою рікою по при береги Злучених Держав, а потім відістає ся на Атлантик, перепливає його в поперек в напрямі до західної Европи. На Атлантику ріка розливає ся широко, але зате стає плитшою і повільнійшою в бігу. Корито її творять зимні води океану, які рівночасно як злий провідник тепла не дозволяють її тратити свого тепла, винесеного з Мексиканського заливу. Вправді вода на поверхні парує і позбуває ся щораз більше тепла, як тяжша зісуває ся зараз низше а її місце займає вода, яка пливе в сій струї низше і є теплійша.

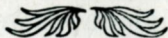
Гольф-Стреам розділяє ся у берегів Іспанії на два рамена. Одно більше опливає Францію, Англію і Норвегію, потім стрічає ся в північнім океані з чистими водами зі стоплених ледів, які є лекші від солоної води сеї струї і длятого Гольф-

Стреам опадає низше і вертає вже остуджений при берегах північної Америки назад до заливу Мексиканського. Сій теплій струї завдячуємо, що європейські краї мають доволі лагідний клімат, так що ту дозріває пшениця, а навіть виноград і удають ся делікатні овочені дерева. Краї положені в Америці під тою самою шириною, мають клімат значно ostrіший.

Друга часть сеї струї розділеної берегами Іспанії звертає ся на полудне і вертає знов иншою дорогою до заливу Мексиканського. Завдяки сій струї відкрив Колумб Америку плывучи з ним. А завдяки части північній, так для Європи добродійної, кораблі з Америки можуть відбувати дорогу до Європи зглядно легко і скоро. З конечности полишаємо багато цікавих річий, які би можна було про воду ще сказати, особливо про море і жите в нїм розвинене.

На закінченє киньмо ще оком на се, щосьмо вже пізнали, щоби собі ліпше здати справу, що діє ся з водами на землі. Отже океан під впливом сонця видає з себе пару, родить мраку, облаки. Вітер гонить сї облаки на сушу і гори, де стрінувши ся з холодним воздухом скрапляють ся як дощ і сніг. З нагромадженої води дощевої і з ледівців випливають потоки, а з них повстають ріки а сї впадають знов до моря. Вправді ся скількість води з потоків і рік є так малою, що після приближених обчислень треба би було пять міліонів літ, щоби ціла маса води в океані відсьвіжилась водою якої достарчають ріки, всеж таки безнастанний рух описаний перед хвилию має дійсно місце і називає ся коловим обігом води.

Океан то певного рода серце, з котрого як з серця людського бючками розходить ся вода парами і облаками. Спавши на землю збирає ся вода в струї і потоки нїби в жили, сї прямують до посудин щораз грубших рік, які знов впадають до моря, як жили кінчать ся в серці. Вода отже є якби кров серця, кров без краски але оживляюча і відживляюча цілу кулю земну, по котрій як бачилисьмо розносить ся житє. Де ся кров не доходить, де не падають дощі, де нема добродійних лїсів, переховуючих і потім свобідно виділяючих воду, там нема житя, там є пустарі Сагара, Гогі, засіяні камінем і кістями нещасливих путників. Нема води, нема житя, а з деревами які зникли в тій пустцї зник і чоловік. Однак серед пустарів є закутки повні житя. Є то так звані оази, які завдячують свою урожайність і буйну ростиність жерелу, яке бє з землі. Вода є даром божим для цілої людськості. Можна її уживати але не можна її набути на власність, анї поневолити. З саджавки улетить в воздух як пара; пущена на млин виконає працю, але погонить дальше вільна; занечнищена добуде ся під чудотворним діланєм лучів сонїчних навіть зі смердячої калужі чиста мов кристал і попливе далеко такою якою була в хвилі сотвореня, якою буде до кінця сьвіта. Се дійсний образ людської душі. Як душа через сьвідоме каєня, так вода через парованє очищує ся з всякого бруду.

Володимир Винниченко.

Подаємо низше одно оповіданє визначного українського письменника Володимира Винниченка, котрий походить з російської України. Його перші оповідання звернули на себе увагу всього українського громадянства. В них він дуже гарно змалював природу України і подавав вірні і влучні характеристики типів своїх героїв. Красою і художньою правдою віяли його оповідання, повні часом здорового українського гумору і злегка повиті меланхолією, природженою нашої народности.

Через політичні обставини він мусів покинути Україну і виїхати за кордон. Зі зміною життя, змінив ся і напрям його писань. Він захопив ся розв'язанєм деяких житєвих питань і в тім захопленю впав в тенденційність, котра дуже часто шкодить письменникови вірно передавати в своїй творчості факти життя і красу його твору.

Через те його останні твори стратили ту свіжість і артистичну красу його майстерного слова, яким він так знаменито орудував в першій половині своєї літературної діяльності. До того часу вийшли слідувачі визначніші його твори: „Краса і сила”, „Купля”, „Біля машини”, „Антрепреньор Гаркун-Задунайський”, „Уміркований та щирий”, котре подаємо тут для наших читачів, і інші. До другої половини його літературної діяльності належать: „Щаблі життя”, „Мemento”, Чудний епізод”, „Тайна” і багато інших.

В. Винниченко написав кілька повістей і на російській мові; краща з них „На висах життя”, де він описує життя російських політичних вигнанців за кордоном, далеко від рідного краю.

Недивлячись на його збоченість, В. Винниченко уважається одним з найвизначніших сучасних письменників на Україні і майже всі його твори перетолковані на російську мову.

В оповіданню „Уміркований та щирий”, котре подаємо понизше, він змалював два відмінні типи українських дідичів. Одному залежить на тім, щоб Україна була самостійною, а другий далекий від всякої активності і виявляє той тип нашого громадянства, котрий тільки в ряди-годи любить пописатись українством і своєю любов'ю до „рідного”, а завжди пам'ятає своє „моя хата з краю”. Побіч тих двох головних типів письменник подав кілька інших, а між ними і студента-Українця,

яко представника молодшої верстви російських Українців, котрі є прихильниками широкої автономії України. В сварці в вагоні коротко зарисовані дві течії російських політичних партій — соціаль-демократичної і соціаль-революційної.

О. Г.

— 0 —

УМІРКОВАНІЙ ТА ЩИРИЙ.

(Лист чоловіка до жінки).

Отсе, Ольго, пишу тобі лист з самої тюрми. Найшовсь добрий чоловік, що згодився кинути в ящик*), минаючи тюремне начальство. Попав таки на старість. Сидів-сидів у хуторі, двацять літ не показував на сьвіт носа, раз вирвав ся та й то, дякувати землячкам, посадили таки. Ти не лякай ся дуже, начальство наше не дурне ж таки, побачить же воно справді, що з мене соціяліст, як з клоча батіг. А все таки продай тих кабанців, що торгував кабанник Ремесло, та їдь до мене, може, скорійше визволиш. Та гляди, не продай чорного кнурця, що поліву в кучи, бо то на розплід. Як приїдеш у Полтаву, то йди просто до губернатора і виясни йому все, як я тобі пишу далі. Тільки поперед усього зайді до секретара та ткни йому щось в руку, — щоб його за печінки вже ткнуло — може, з того щось і вийде.

*) Ящик — поштова скринка.

Все вийшло через того божевільного Недоторканого. Знаєш його? Той самий, що був у нас торік на великдень і мало не побив ся з справником за те, що сей назвав українську мову „великорусским наречієм”. Памятаєш? Такий високий, здоровенний чоловіга з довгими козацькими вусами. Раз-у-раз ходить в вишиваній сорочці з стяжкою. Та, мабуть, памятаєш. Так отсей і посадив мене.

Я вже мав виїжджати додому та на гріх і подумав собі: „А ну, дай зайду до своїх, до українців. Тепер боля, то воно й не так небезпечно уже заявитись справжнім українцем. Як не як, а любови до рідного з серця не викинеш”.

Та й захожу до української книгарні. Каюсь, роспустив я трохи язика там з ними: досталось таки правительству за причінки до нашого рідного слова. Ну, якось воно так вийшло, що Недоторканому теж по тій дорозі треба їхати, що й мені. Ми й умовились вечером зійтись і разом їхати до поїзду.

Тільки се вже перший і останний раз я їджу з щирими українцями. Дав уже слово собі: як побачу де якого щирого українця, десятою улицею обминати-му. Буле з мене сього сорому та горя, що тепер маю. Мені-б уже з тої хвилини, як він до мене в номері причепив ся, треба було-б позбутися його. Плонуть і не їхати з ним. Але, якби ж то знать! А то думаєш собі: „свій чоловік, українець... Треба піддержувати національну справу. Годі сидіти по хуторах...” От тепер за се й попросив у тюрмі. Треба було, як розсердив ся він у мене в номері і хотів іти, не вдержувати, а я, наче чорт розум відібрав, почав ще умовляти

його. А розсердився він, бач, того, що я одяг комірчики з галстухом, а не вишивану сорочку з стяжкою. (Найшов дурного, щоб всяке бачило, що я українець). Насилу виправдився тим, що сказав, ніби забув узяти з собою сорочку. А то вже і „ренегат”, і „кацап”, і „зневага національної культури”. На смерть образився.

Ну, все таки поїхали разом. Їдемо, балакаємо про українські газети і, не криюсь, приємно таки було держати в кишені українську газету і не прислухатись, чи не біжать за тобою арештувати. Воно, що й казати, усе приємно, коли воно дозволено, коли написано скромно, не задирикувати і по українському таки. Воно й про Недоторканого не можна сказати, щоб він соціалістом був. Гріх се сказати про нього, тільки вже над міру любить Україну. А нам, українцям, воно як раз і не до лиця. Нам більше треба політикою брати: там примовчати, там ухилити ся, там потанцювати під дудку дужчих. Від того голова, чи ноги не відпадуть, а гляди й пощастить у чомусь. А що вже про Недоторканого, то й казати нема чого, що не такий він чоловік, щоб у політиці розбиратись. От хоч би тобі таке. Їдемо ми звощиком попри пам'ятник батькови нашому Богданови Хмельницькому. Балакаємо собі. Коли се Недоторканий торк звощика у спину.

— Звощику!... А звощику!

Той обертаєть ся.

— Ась? — каже.

Ну, що тут такого? Спитав чоловік по своєму. Ні, Недоторканому се не подобаєть ся.

— Не „ась”, а „що” — поправляє того.

— Звісно, звощик не розуміє:

— Чого изволіте?

— Не „ась”, кажу, а „що” треба казать!
Розумієш? Хто се на кони?

— Ето? — показує звощик пужалном на Богдана.

— Еге ж.

— А ето какой то хахлацкій генерал.

— Чого ж хахлацький?

— Если б наш, так он прямо сідел би, а етот інь, как на бок сваліся. Пустьяшной генерал...

Аж підстрибнув Недоторканий від сих слів. Як шарпне того нещасного звощика за пояс та як закричить:

— Що??. „Пустьяшной?!” Ах, ти ж, кацапська твоя морда! Та ти не знаєш, що всі ваші кацапські генерали й у підметки йому не годять ся. Га? Се гетьман України! Чуєш ти?!

Звощик попав ся сердитий. Не подобалось йому се.

— Ти — каже, — барін потіше, не лайся. Я вєдь тоже могу словечко сказать. Я хоть і кацап, да одной леригії с Государем!

Тут би замовкнув, та ні, Недоторканого се ще більш підохотило і він вишалив таке, що до лица тільки якому небудь соціалістови. Мені аж у серці йойкнуло, а звощик так і жахнув ся.

— Так вон ка-ак? — каже. — Ето, значит на Государя такія слова. Ну, так погоді же. Н-но!

— Куди ж ти завертаєш! — гука Недоторканий.

— А вот увидишь! Н-но! Вот в участкє*) ми

*) Участок — поліція.

разузнаєм, вєрно ль то, что ти сказав. Ми такіх уже возілі...

„От туди — думаю — к бісу! Зачепив собі мороку. Ще в тюрму попадеш через нього”. Так наче моє серце вже тоді чуло, що так буде.

— Ну, оставь, ізвощик, — миролюбиво кажу я — поезжай на вокзал *)... Довольно.

— Не-єт. Я етого не могу. Не-єт. Уж ми ето в участке разсудім. Н-но!

Що ти з ним будеш робити? Ще справді завезе. Бачу, Недоторканий почина йорзати на сидженю.

— Та се ти справді, земляче на участок ідеш? — питає нарешті.

— А ти думав в лєсторан тебе за такія слова? Н-но!

Що ти йому казати-меш? Везе таки на поліцію! Недоторканий починає сопіти. Далі зразу чогось заспокоїв ся, посьміхнув ся до мене, та й каже до звощика:

— Ну-ну, їдь, їдь... Чого ж?... Побачимо тільки, що тобі скажуть в участку за твої слова про Царя... їдь, їдь...

Звощик нічого, мовчить.

— Побачимо; побачимо, як тебе поглядять по головці за те, що ти свою мужицьку морду з Царем рівняєш.

— Разве я равнял? — раптом озираєть ся звощик. Я, значіт, к прімеру только... А ти вон что!...

*) Вокзал — стація.

— Ні, голубе... Ти сам сказав, ось і мій товариш чув, він свідком буде. А за се, знаєш, що роблять?

Збощик нічого не відповідає, відвертаєть ся і мовчки їде далі. Потім помалу повертає коня, їде назад.

— Куди ж ти? — з іронією питає Недоторканий (не вдержав ся так).

— Время не хочеть ся терять...

— А! „время“. Ото то ж бо й є... Кацання проклята!

— Та годі вже, пане Даниле — прошу вже я. — Хай йому біс. Мовчить уже.

— Ні! каже. Не треба їм потурати. Ач! Тюря чортова!

Забралось в чужу солому та й шелестить ще!... „Пустяшний!“

А ваші Куропаткіни, Рожественські, Стеселі хороші? Один тільки й був порядний Кондратенко — та й то не кацап, а українець. Сього вони не знають! Кацапури!

От такий чоловік!... А на вокзалі знов. Пішов він білети купувати. Жду я його. Жду, жду, — немає. Що таке? А ну, дай піду пошукаю. Іду до каси, дивлюсь: народу, народу там. А коло каси стоїть жандарм, а проти нього Недоторканий і щось сердито кричить. Прислухаюсь я.

— Він не має права! — чую, говорить Недоторканий. — По маніфесту усі мови рівноправні... Він повинен розуміти мене. Скажіть на милість, пінка яка: касієр нещасний!

Жандар перебиває його.

— Та плювать мені! — гука Недоторканий.
— Хай позиває! Він на Україні, а не в Кацапії, мусить і балакати по українськи!

От я жалів потім, що тут його не арештували! На моє нещастє якось обійшлося благополучно. Чи жандар дурний був, чи хто його зна. Взяли ми багажного і пішли в вагон. А вже вдарив перший дзвінок. Багажний пхав, пхав на полицю наші чемодани*), але там вони не поміщались, він і поставив одного під лаву. Недоторканий се побачив.

— А хіба на полицю не можна? — каже до того.

— Что с? Полицію? — не зрозумів той.

— Нічого, нічого — поспішно вмішуюсь я і починаю шукати в гаманці злота**).

— Ти — українець? — тим часом похмуро звертаєть ся Недоторканий до багажного.

— Как ізволілі сказати? — ввічливо нахиляєть ся сей.

— Хохол ти, чи кацап?

— Я с? Хахол! Самий настоящій хахол! Черніговскої губернії.

— А по своєму й говорити не вмієш?

— „Ну, от! — думаю — ще з сим зчепить ся! Ну й пеня!“ А тут, як на зло, ніяк злота не найду. А гривеника***) дати мало, двацять копійок багато.

— Давненько із деревні*), барін. Запомніл по мужіцкому — делікатно посьміхаєть ся багажний, поглядаючи на мої руки.

*) Чемодани — валізки.

**) Злот — се монета вартости 15 копійок.

***) Гривеник — монета 10 копійок.

*) Деревня — село.

Недоторканий ще більше похмурюєть ся.

— Та не „по мужицькому”, а „по українському!” Мужики всякі бувають. Є мужик француз, є німець, є поляк... О! Є і пани такі ж самі...

— Да! — зітхає багажний. — Всякіі, значіт, народи...

Бє другий дзвінок. Багажний переминаєть ся з ноги на ногу, подивляєть ся на мої руки. А тут злота, як навмисно нема. Плюнув я.

— Чи нема, — кажу — хоч у вас злота, Даниле Іваничу?

— Злота? Добре... А свою рідну мову сором забувати. Нас і так скрізь забувають... От касієр сей... Сволоч! Ще арештувать хотів... Бач, бюрократ кацапський!... Злота, кажете?

— Злота, злота.

— А наш брат-галушка мовчить... Та чухаєть ся... А кацапня хазяйнує собі... Культуру свою...

— Барін! Менє некогда... Ітїть надо, второй звонок — несъмїло неребиває йому багажний.

Недоторканий грізно дивить ся на нього.

— А ти по своїому сказати менї не вмієш?

— Я, барін, человек занятой... Позвольте за труд... Менє некогда політикой заніматься...

— Ні, стій! Я тебе не про політику.

— Даниле Іваничу, — умішуюсь я, — Бог з ним, пошукайте злота.

— Ні-ї! Підождіть. Треба вчить. По своїому, питаю, ти не вмієш сказати?

Вже й пасажири починають звертати увагу. Багажний стискує плечима і з усмішкою дивить ся на якогось панка, що цікаво заглядає до нас.

„Ах, ти ж Боже мій! — думаю, — Знов скандал буде”.

— Даниле Івановичу! — благаю вже — та пустить чоловіка.

— Ні, подождіть... Ось ти скажи мені: як того чоловіка назвати, хто матір свою забуває? Га?

Бе третій дзвінок. Багажний зтріпується, робить сердите лице і рішучо говорить:

— Позвольте, барін, за труд, а то я жандарма буду звать. Что ето такое в самом деле.

Зачувши „жандарма”, я прудко виймаю двадцять копійок і суну багажному в руку. Він в мент зникає.

Недоторканий хитає чогось головою і кладе гаманець у кишеню. Рушаємо. Я зручнійше вмошуюсь, з полегкістю зітхаю і починаю дрімати. Славно так задрімав був, коли се чую чийсь знайомий голос вигукує:

— Україна спасла Росію!

Я розплющую очі і озираюсь. І уяви собі, коло нас цілий мітінг! Десь набрались селяни, студенти, робітники, якісь панки, жида, одно слово чисте народне зібранє. А посеред усіх ораторствує Недоторканий. Горе тепер, Олю, та й годі: куди не поїдь, скрізь у поїзді тільки й почуєш: „революція, резолюція, конституція, інтелігенція”! Чи то ж чувано було коли вперед, щоб у вагонах робилось оттаке. Вперед бувало, їде собі чоловік спокійно, тихо, побалакає з сусідом про врожай або про бурєську війну і кров йому спокійна, печінка не болить і на душі спокійно. А тепер тільки й чуєш: „убито стільки то”, — „поранено стільки то”. Або: „конфіскувать землю без викупу!” — „ні, з викупом!” І товчуть собі, а нема того, щоб подумать, що може кому від таких слів чи з викупом, чи без викупу, серце рветь ся на двоє. А

дядьки наші? І собі туди ж! набрались розуму, мурляки! „Треба — каже, по закону робить: як усім, так і панам: не з торбами ж ходити їм. Дати їм стільки землі, як і всякому, хай обробля”. Як се тобі подобаєть ся? Ой, жінко, жінко! Казав я: „продаваймо землю, поки не пізно”. Ні, „пождемо ще трохи”. Ну, та, здаєть ся, діждемось ми. Послухала б ти, що у нас тут у вагоні говорило ся.

— Україна спасла Росію! — кричить мій Недоторканий.

— Чому ж Україна? — питає його якийсь білявий студент.

— Бо Росія ще спала, як наші селяни в 1902 році підняли повстанє.

Я так і задубів. Чи не сказив ся чоловік: найшов чим хвалитись.

— Ізвініте — каже студент. — Ви ошибаєтесь.

„Ага! думаю — найшовсь таки благорозумний чоловік”, і що ж би ти думала?

— Ізвініте, — каже — революціоннія діявства бибалі в Росії єщо раньше полтавських безпорядков. Єслі уж говоріть о спасенні, то спасла Росію только інтелігенція і народ.

„Отсе так!” — думаю, коли раптом на верхній полиці, що коло вікна, хутко підводить ся якась панна і кричить:

— Вот іменно, єслі уж хотіте, то ваша інтелігенція очень і очень слабо подняла знамя революції. Да, да! Она только сумела пойти (да і то ковила) за тем знаменем, которое поднял пролетаріят. Я, конечно, говорю не об інтелігентних рабочих, а об інтелігенції буржуазной. Она, как і вездє і всякая буржуазія, сєйчас же іменіла делу свободи.

Панна аж сїла на своїй полицї і подушку навіть відложила на бік, готуючись змагатись. І як схопились же вони! Той: „інтелігенція!”, а та: „пролетарїят!” На підмогу панні десь узяв ся якийсь, видно, робітник, далі русявий студент, а до білявого студента пристав якийсь панок. І таке завели, що аж млосно мені стало.

„Ну, — думаю — аж тут мені каюк: заарештують.

Так воно й сталось. Воно б, може, й не сталось та надала нечиста сила вміпатись знов до балачки Недоторканому. Ото трохи осадили його, він був і замовк. Я вже думав, що так і мовчатиме. Так куди там, так бачу і рветь ся, щоб щось своє вставить. Та поки України не зачіпали, ще здержував ся, а як щось там хтось сказав, так його й прорвало. Україна се все одно, що болячка йому. Ледви торкнись, він уже, як скажений, робить ся. Я навіть і сердитись на нього дуже не можу, бо бачу, що се просто нещасний чоловік. У нього ж тільки й думки, що от той балака не по українському, а той не признає українського. Вже ж і я сам люблю неньку-Україну, кохаю ся в рідній мові нашої, шаную батька Тараса, ну, а щоб от так-о вже тільки й думати про те, то се вже я не можу. Він згодний навіть на те, щоб насильно землю відбирати, аби завести свою самостійну Україну. Ну, а я сього вже не можу. Україна Україною, а земля землею. От же скажи йому се, хіба послухає? А як же! А се то й погубило його й мене. Вийшло се так. Надало комусь там сказати між иншим, що мабуть Польща здобуде собі таки автономію. Я проти волі глянув на Недоторканого. Дивлюсь, напруживсь він, видно

чекає чогось. Ті перевели розмову на інше. Тоді Недоторканий перериває їх і сурово так питає:

— Ну, добре. А що ви скажете про Україну?

Ті спершу і не зрозуміли.

— То-есть, что „про Україну?” — питає хтось.

— Та от, Польщі автономія, а Україні?

— Може́т би́ть, со вре́менем і Україна буде́т автономна.

— Та-ак? — саркастично посміхається Недоторканий. Дуже вам дякуємо! Красно дякуємо...

— А ви разве протів етого? — питає білявий студент. Недоторканий в мент суворо нахмурюється і з натиском говорить:

— Україна для українців. І ми не потребуємо вашої автономії!

Тут, дивлюсь, просуваєть ся наперед якийсь чорнявий студент, в червоній косоворотці*), який до того тільки вставляв за панну та за „пролетаріят” короткі фрази.

— Вибачайте... — звертаєть ся нін до Недоторканого по українськи.

Той зразу помягчав, зачувши рідну мову.

— Вибачайте... Ви се про кого кажете „ми не потребуємо автономії?”

— Про нас, про всіх українців!

— Вибачайте — посміхаєть ся студент — я сам українець, але можу сказати, що ви дуже помиляєтесь, коли беретесь за всіх відповідати. Українській буржуазії, та й то де якій тільки частині, може потрібна самостійність України, але

*) Косоворотка — верхня сорочка, що застіпає ся з боку на шиї.

українському пролетаріатови вона зовсім не потрібна. Українському робочому люду, як і всякому, потрібна така політична форма, яка сприяла б його розвитку. От, наприклад, автономія. Але відокремлюватись цілком від своїх братів руських, чи поляків йому зовсім не треба.

Недоторканий спершу аж оторопів. Потім як скочить.

— Як?! Та се ви хочете, щоб над нами й далі панували чужинці?!

— Над нами панує б ю р о к р а т і я — каже студент і так саме, як і над тими ж чужинцями. Чужинці нам не вороги, а брати.

Бачу, Недоторканий починає сорити й червоніти, значить, сердить ся.

— І се говорить українець? Ви — українець? У кацапській сорочці?

— Українець.

— Та ви... ви кацапський прихвостень, а не українець! Ви...

— Чого ж ви лаєтесь? — похмурившись, питає студент — Я з вами, як з людиною, говорю, а ви... як чорносотенець який небудь...

Тут Недоторканий як спалахне, як ревне:

— Що?? Я — чорносотенець?! Ах, ти шпиг кацапський!... Та я тобі!...

— Ето, дійствітельно, какой то чорносотенець — звертаючись до когось, промовив з усьмішкою якийсь невеличкий єврейчик, що стояв коло Недоторканого. Той, як почув, та, недовго думаючи, як розмахнеть ся та зо всієї сили лясь того по пиці.

— Ось тобі, жидюго „чорносотенець!”

Тут счинилось щось неможливе. Єврейчик у крик, у сльози, студенти з ціною лізуть на Не-

доторканого, Недоторканий махає кулаками, кричить. Господи! А тут як раз стація, ми й не чули, як поїзд став. Крик стоїть, аж в ухах лящить. Коли се зирк: пробираєть ся крізь юрбу жадарм; тихо стало. Хтось покликав; мабуть, якийсь сердобольний дурень. Недоторканий, як побачив його, так і скинів:

— А! — кричить. — Так он ви які? За жандармом?... Революціонери?

— Врьоґе*)!... Ми не звалі єго!

— Брешіть ви самі! Ось дивіть ся, селяни. Бачите, як друзя народу уступають ся за вас? Бачите, як вони борять ся з тими, хто боронить вашу національну честь і душу. От привели пса на мене.

— Позвольте, господін... В чом тут дєло — почав було жандарм, так де там, і слова скажений не дав нікому сказать.

— Беріть! Беріть мене! — кричить. — Я не боюсь ніяких жандармських лап! Ми зможемо постояти за ідею... Арештуйте нас, хапайте, тирани! Пане Самжаренку, ходім! Кацапня предає нас в „руки правосудія”.

Можеш собі уявити, що зо мною сталось, як він вишалив се до мене. Я зомлів, просто зомлів. Хотів крикнути, що я тут ні при чому, що я зо всім не винен ні в чому і, як то буває у сні, не міг язиком поворушити. Думав, що мене кондрашка тут на місци гегне. Якось Господь милував. Так мене й вели, як задубілого. Очуняв ся, аж у кімнаті якійсь.

От за се й сижу тепер. Більш ні за що, клянусь Богом. Як не благав, як не доказував жан-

*) Врьоґе — брешете.

дарському офіцерови, не повірив і звелів відвезти у Полтаву. Учора привезли. Думаю, що тут випустять, смотритель тюрми обнадьює. Та я й сам так думаю, невже ж таки їм повилазить, що я чоловік тихий собі. Що Україну люблю? Так хіба ж я кому хоч слово про се говорив де? От тільки там у книгарні... Ну, так то ж один раз та й то не дуже... А то ж нікому нічого... Як ти думаєш, Олю?... Приїздай скорійше, голубко, та ратуй. Продай кабанців та позич у Мигрофана Пилиповича з півсотні і визволяй, Олю, бо не виживу. Тільки гляди, не продай кнурця, бо то дуже доброї породи. Твій чоловік Сидір Самжаренко.

Р. С. А Недоторканий і тут не каєть ся. Перелаяв ся зо всіма товаришами по тюрмі. „Геть, — кричить — чортова кацапня з наших українських тюрем! Чого поналазили сюди?” Ну, й не ідол, скажи на милість?!

В. Винниченко.

Сидір Воробкевич.

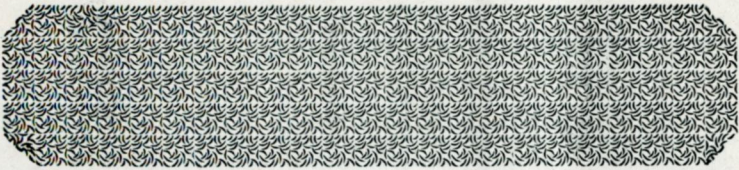
ЗАГРАЙ.

Заграй ти, цигане старий,
Такої, як гадаю;
І гроший дам, вина теж дам,
Всього, що тільки маю;
Бо лютий біль отгуг горить
І груди розпирає,
А бідне серце так болить,
Що гине, умирає.
Заграй, заграй отгую піснь,
Що то колись сьпівала
Старая ненька, як мене
В колисці колихала.

(Увага: Про С. Воробкевича гляди: З днів
нашої слави і недолі, під датою 5-го мая).

Чаруй мені минувші дні,
Літа ті молодії,
Прегарні, золотії сні,
Той рай і ті надії...
Провадь мене ти звуком тим
В садочок, де я грав ся,
Чаруй і другів всіх моїх,
Що ними величав ся.
Чаруй мені і діву ту,
Що мною гордувала...
Збуди тих всіх, що вже земля
На віки повкривала...
Збуди — чаруй минувшість ту:
Хай ще раз хоч заплачу,
Бо сліз нема з того часу,
Як доленьки не бачу.
Чаруй, старий! Як потечуть
Дві сльози по личеньку,
То легше стане на душі
І легше на серденьку!
Заграй ти, цигане старий,
Такої, як гадаю:
І гроший дам, вина теж дам,
Всього, що тільки маю.

А. Тейнерт.

ОСТАНКИ „ФОРТУНИ“.

Джордж Кліффорд, або, як він себе велів називати, капітан Кліффорд прибув до положеної в горах Колоредо майнерської кольонії Флінтдріфт, щоби, подібно як і всі інші, шукати за золотом. Ролю банкира перебрав він на себе, як се сам звик був говорити, лиш під напором обставин. Правдоподібно мусів був принести з собою якісь гроші, бо вже від самого першого дня свого побуту в Фліндріфт, радо помагав фінансово майнерам, які находили ся в случайній потребі, та які мали вигляди, що скоро розбогатіють. Отсі позички він уділяв зовсім по товариськи і ніколи не числив на якийсь зиск. Інша річ, що довжники, як їм поталанило, звертали йому позичку з такою надвишкою, якої він ніколи не мігби жадати в формі проценту. І тому маєток капітана скоро збільшав ся.

З часом Флінтдріфтці привикли до сего, що капітан став їх банкиром. Сей, користаючи з настрою населення, продав свої пайки землі, спрова-

див з Керсон Сіті стару, желізну шафу а місцевому столяреви казав збити щось в роді бюрка. І нараз, одного гарного ранка, мешканці Флінтдріфту побачили над будою капітана величезну вивіску, на якій була виписана пятьстоповими буквами пишна напись: „Перший Національний Банк в Флінтдріфт — Капітан Кліффорд, Директор”.

Кліффорд тішив ся неограниченим довірем своїх співгорожан. Вони без надумування віддавали йому до переховування найдені скарби золота будучи сьвято про се переконані, що коли їх зажадають, він видасть їх без найменчих перепон. Усе йшло наче в годиннику. Депозити росли а банк на підставі найпримітивнійших операцій робив знамениті інтереси.

Капітан був самим взором солідности і ретельности. Ніхто ніколи не бачив його п'яного, а про гру в карти або кости анї не хотів слухати. Обід їв він постійно в будї, над якою видніла горда напись: „Готель Метрополитен”. Помічника рівнож не держав, а замітав хату та палив в печи власноручно. Точно о десятій годині клав ся спати.

Нараз відкись явили ся в таборі майнерів два волоцюги, Біл Слінгер і Джан Крукер. І вони порішили обрабувати банк. Їх плян був надзвичайно простий. О півночи вони мали вломити ся до будинку банкиря, його вдусити, старе желізне пудло, чи там касу розбити, і з добичею втікти на держаних по поготівли конях. Ранком банк відчиняно о девятій годині, отже вони мали повних сім або вісім годин забезпечених перед погонєю. Тому дуже легко було втічи. Справа представляла ся так баєчно легкою, що оба гідні товариші за-

ходили в голову, чому вже хтось інший перед ними не сягнув рукою по банк, маючи таку легку і безпечну дорогу до добути майна.

В одну перед отсею ночею, на яку оба гідні товариші назначили влім до банку, капітан Кліффорд був незвичайно веселий. Коли коло полудня Біл Слінгер явився в банку під покривкою, що хоче дати до переховання пару унцій золота, а в дійсності по се, аби оглянути терен, то капітан поздоровив його дуже сердечно. Коли відважив золото і вручив Білови посвідку, запросив його до другої кімнати на „дрінка“. Там перед очима волоцюги відчинив касу, яка у щерть була набита грішми, вложив до ньої мішочок з золотом, зачинив її, а ключ сховав до бічної кишені.

„Він сам віддає ся нам в руки“, думав Біл, попиваючи віску, яку налив йому капітан.

„Дай вам Боже щасливо довершити ваші заміри!“ закликав Кліффорд. „Нехай вийде вам на здоровле“, відповів Біл якось дивно усміхнувшись, що капітан не міг не зауважити.

Поміж годиною одинайцятою і дванайцятою в ночі, коли соборне населене Флінтдріфту по тяжкій денній праці і ще тяжшій вечірній п'ятиці послуло глибоким сном, підняло ся двох людей, які самотні на цілу кольонію були того вечора тверезі, наче тіни висунули ся зі своїх леговищ і почали підкрадати ся до буди, а властиво флінтдріфтського банку. Подальше за табором ждали прив'язані до дерев, осідлані два добрі коні. А в душах Біла і Джана сіяла надія, що за якої пів години вони з мішками повними золота і банкнотів будуть прямувати до найближчої стації Тихоокеанської залізниці.

Біл став вертіти вітрихом в зовсім не штучнім замку від дверей банкових. „Диво!”, прошептав нараз і рукою покликав до себе товариша: двері до банку були зовсім незачинені.

Хвилинку оба остовпілими очима гляділи один на другого. Нараз Біл почав потихоньки сьміяти ся: „Ні, такого дурня, як сей в середині, ще не носила земля на собі. Спить дурак в хаті повній гроша при незачинених дверях!”

При сьвітлі принесеної ліхтарки оба перейшли першу кімнату і осторожно, без найменшого шелесту відхилили опять незачинені двері до другої і послідної кімнати банку, у якій містила ся каса і сипяльня Кліффорда. Опять нова несподіванка: ліжко було пусте.

Перша гадка, яка майнула в головах опришків, була ся, що Кліффорд доміркував ся чогось і зробив засідку. І вони на хвилину зовсім здурніли. Уже кинули ся втікати, коли нова гадка затримала їх на місци. Банкир, як вказувало нетикане ліжко, ще зовсім не клав ся спати. Він був однак загально знаний зі своєї баєчної майже точности. Отже де він міг находити ся під ту пору?... Та Біл і Джан анї не думали вглядати в тайну нічних приятностей капітана. Коли його не було і коли він не явить ся тепер, то тим лїпше для нього. Вправді убійство не дуже обтяжило би совісти обох чесних товаришів, але коли можна обійти ся без нього, то тим лїпше і тим простїший бизнес.

Та показала ся тепер одна трудність: коли не було в ліжку Кліффорда, то, природно, Біл не міг витягнути з його кишені ключ від шафи. Треба було ратувати ся витрихом. Та нове чудо: двері

від каси відчинили ся самі собою а з полиць жельізної скрині глянула в лице обох остовпілих товаришів крімінна бездонна пуста.

„Що до чорта має се означати?“, не втерпівши майже заревів Джан.

„Що се має означати?“, загремів в відповідь Біл, якого мозок прошибла нараз блискавиця пізнання правдивої істини. „Чи ти, осле, не доглупуєш ся того? Кліффорд втік і сам з грішми находить ся тепер на дорозі до Медісон стації! Забрав усе до послідного цента, проклятий, нікчемний драбуга! І моє золото, також, яке я йому доперва вчора віддав до переховання!”

Джан витріщив свої очі на товариша. Така крайна підлість банкира переходила границі його розуму. Чесний рабунок, напад на гладкій дорозі, в разі потреби і підрізане горла другому — се було для нього зовсім зрозуміле. Але щоби хтось цілий рік грав ролю найсоліднішого під сонцем чоловіка, щоби тим певнійше загарбати добичу, сего він ніяк не міг поняти. Він заєдно тому, наче не довіряючи своїм очам, глядів у пусту касу і наконєць несьміло прошептав: „А може він перенюхав наш замір і скарб сховав в хаті когось иншого. А коли-б так надійшли бойси і нас тут застали, то вийшлаб для нас не дуже приятна історія”.

„Дурниця!“, гаркнув Біл „Він втік а з ним і наші гроші. Ниньки в полудне лежало ще в тім куті його сідло, а тепер там його нема. Нема иншої ради тепер, як підвести на ноги увесь табір і пустити ся за ним в погоню. Остатний драбуга! Мене обікрасти з золота, яке я власними руками вигребав з землі! Чисто можна вдуріти!”

З послідними словами він вибіг на двір, кинув вітрих в корчі і станувши на так званій голівній дорозі табору, закричав таким переразливим і проймаючим голосом, що усі мешканці, хоч як твердо спали по вечірнім перепою, відразу зірвалися на рівні ноги.

Біл біг від дверей до дверей і скликав усе населенз на вулицю. Мужчини в червоних флянелювих сорочках, деякі без сподень, за те всі з револьверами в руках, явилися перед дверми своїх буд і, кленучи на чім сьвіт, питали, що сталося.

„Банкир втік! Банкир втік!” кричав аж синіючи на лиці Біл.

З початку многі не хотіли дати віри такій вістці, а горячіиші забиралися вже навіть підбити принайменче одно око винахідникови такого невмістного жарту, який позбавив їх нічного спочинку. Та инші, переконавшися наочно, потвердили слова Біла. Настав судний день. Пекольний крик піднявся аж під хмари. „Оголений злодюга!” — „На гак з ним!” — „Дайте його сюди!” — „На пляку з ним!” — такі і тим подібні слова наче бомби вилітали в ряди-годи з посеред загального вереску розпалілої товни.

Серед загального заколоту нікому і на гадку не прийшло запитати обох волоцюгів, властиво при якій нагоді та з якої причини вони дізналися про сю справу. Усі думки майнерів сконцентрувалися лиш в однім напрямі: зловити злодія і відбути над ним суд. Найпевніише він мусів втічи в сторони стації Медісон, щоби всісти на перший потяг відходячий в сторни Ст. Люіс. Сейчас виведено з загороди найлічші коні, найзручніиші їзди

сїли на них і ватага шаленим гальопом кинула ся в долину, в сторону желїзничої стації.

Вже свитало, коли вихром влетїли на стацію. Урядникови докладно описано, як виглядав дезертир та запитано його, чи такий чоловік всїв до потягу, який переходив через стацію о годинї пів до четвертої. Та показало ся, що на стації Медісон протягом послїдних 24 годин не всїдав анї не висїдав з потягу нїодин подорожний.

Майнери пїгнали до Бірсрун, до слїдуючої на захід стації від Медісон, яка була два рази так далеко віддалена від Флїнтдрїфт, як Медісон. Тут до потягу, що переходив о годинї три чверти на п'яту, всїло двох подорожних, але опис, який подали майнери, не підходив до жадного з них.

А однак таки одним з подорожних був банкир, який вже від довшого часу пюиготовляв ся до сего кроку. Приправлена борода і одяг кавбоя змінили його до непізнання.

Коли обробовані остаточно прийшли до переконання, що на разї бїльше нічого не можуть зробити, засудили заочно Джорджа Кліффорда на смерть. Джан Крукер і Біл Слінгер мали виконати присуд. Оба мали вислїдити злочинця і покарати його смертю, деб його і не найшли. Флїнтдрїфтці не складали всего свого майна в банку; кождий з них заєдно носив по парусот долярів при собі, щоб було за що закладати ся або грати. З того рухомого фонду на борзї зложено спеціальний фонд і його вручено обом товаришам з приказом сейчас рушити в дорогу і, вислїдивши злочинця, виконати на нїм присуд.

II.

Сметанка місточка Саріна була горда з того, що зробила такий гарний набуток, приймаючи поміж себе капітана Кліффорда. Англієць і джентельмен, всесторонньо освічений та багатий досвідом, добувши на „вестах” велике майно, капітан Кліффорд обрав тихеньке місточко Саріна в канадійській провінції Онтеріо, на свій стали побут. Тут заложив контору і торгував збіжем та деревом. У Флінтдріфт виступав він як звичайний чоловіча, в Саріні знова як правдивий джентельмен. Се, що від часу до часу він вів сам якийсь корабель, уважано загально за невинне його дивацтво; та воно зовсім не уймало йому нічого з загальної поваги.

В другім році побуту Кліффорда в Канаді приключило ся йому декілька нещасть; два, належачі до нього вітрильники десь запропастилися на морі. Правдоподібно мусіли затонути підчас бурі на озері Мічіген. Діткнені асекураційні компанії заплатили високі відшкодовання, та капітан заєдно вневняв, що він все таки стратив. Мимо того видно було, що його маєток збільшав ся; він вибудував собі чудову віллу, закупив дорогі коні і повози і оженив ся з найгарнішою дівчиною в Саріні.

Майже цілого пів року по шлюбі щасливий муж не думав про інтереси; під осінь однак загадав опять рушити сам в дорогу, позаяк, як впевняв, ждав його незвичайно гарний заробок. Він хотів поплисти обома своїми найбільшими кораблями до Мілвок, там наладувати їх пшеницею і весь набір каналом Ірі доставити до Нью Йорку.

Один з дотичних кораблів находив ся пустий і без залоги у приватній пристани капітана. В понеділок мали почати ладувати на нього дошки. В неділю вечером Кліффорд крадьки удав ся на корабель, зійшов на спід і тут, у дні, з обох боків корабля вивертів по чотири великі діри. Як лиш добув сьвідер з якої діри, сейчас затикав її щільно пристаючим кілком, який з верху був заосмотрений металевою головою з колісцем. Усі колісця-та були зручно закриті вистаючим бічним бельком з вязаня корабля. На задній стінні вітрильника, на чорнім тлі видніло виписане великими, білими буквами імя: „Фортуна”.

До слідууючої п'ятниці набір покінчено а в суботу нанятий малий парівець потягнув „Фортуну” на линві на отверте море.

Такі вітрильники на американських великих озерах мають звичайно лиш один машт і тому в деяких случаях, приміром підчас виїзду з пристани або підчас коли віє противний вітер, вони мусять глядати помочи малих пароходів.

Кліффорд наняв до служби на с'ім кораблі лиш двох людей, з якими підчас плавної до Мілвок ділив ся роботою. В Мілвок їх відправив а на їх місце мали обняти службу інші люди, які були етаємничені в злочинні практики капітана.

Підчас того, як в Мілвок з корабля виладовувано дошки, приходили до капітана за роботою всілякі люди. Між ними зголосило ся двох, досить підозріло виглядаючих волоцюгів. Капітан, на диво всім, їх наняв, а рівночасно своїм довіренникам, які мали з ним їхати до Нью Йорку, назначив иншу роботу.

Біл Слінгер і Джан Крукер уже давно навіть і думати про се перестали, аби засудженого Флінтдріфтцями банкира відшукати. Гроші, які дістали на сю ціль в короткім часі програли і промарнували і опять хватили ся свого давнійшого занятя: волокитства. І якось случайно, в однім шиночку в Шікаго, почули щось про капітана Кліффорда. Розпитуючи, вскорі дізнали ся, що се й є їх старий знакомий. І вже мали вибрати ся до нього, до Саріни, коли як раз стріли ся з ним в Мілвок. Оба були того пересвідчення, що змінили ся до непізнання; тимчасом капітан пізнав їх сейчас. „Не могло ліпше скоїти ся”, подумав собі; „за одним махом залагодить ся дві справи”.

Три дні пізнійше „Фортуна” наладовану у щерть міхами з пшеницею потягнув на линві малий парівець на озеро Мічіген.

Коли корабель найшов ся на отвертім морі, Кліффорд, який до сеї пори поводив ся зі своїми обома робітниками зовсім прилично, приступив на раз до них з револьвером в руці і сказав: „Біло і Джане, з вами хотівбим тепер поговорити пару слівце”.

Колиб він був став на них нечаяно стріляти, то певно вони тим так не здивувалиб ся, як тим, що капітан назвав їх по імені. Скаменілі гляділи на нього.

„Отже, хлопці”, почав капітан держачи револьвер звернений на остовпівшу пару, „я думаю, що ми порозуміємо ся. Тоді я забрав був і ваші малі ошадности, а ви єсьте тут, подавши себе фальшиво за матрозів, аби зі мною розчислити ся. Колиб я був у Флінтдріфт відразу зміркував, що там дасть ся зробити такий золотий інтерес, то

бувбим там виступив під прибраним назвиском, а ви ледви, чи змоглиб були мене відшукати. Та мимо того я вас прийняв на корабель. Зробив я се тому, аби вам показати, що не бою ся вас, а також і тому, що єсьм того певний, що між нами прийде до мирного і вдоволяючого обі сторони порозуміння. Буду говорити зовсім отверто; отже слухайте: Тут, на мори я роблю свого рода інтереси, до яких двох таких хлопців, як ви оба, дуже мені можуть придати ся. Уважайте! Дно корабля, на яким пливемо, є проверчене; у нїм є вісім великих дір, лиш легко затканих кілками. Мій плян є такий: в ночі, як до сего трафить ся нагода, перетнемо линву, яка лучить нас з парівцем; тоді при помочи вітрил будемо старати ся прибити до якогось незамешкалого острова, там виложимо на беріг весь наш набір, а опісля пустим вітрильником виплисти онять на море, коло якоїсь небезпечної скелі витягнути кілки з дір, затопити „Фортуну”, а самим малим човенцем доплисти до канадійського берега. В сей спосіб я заробляю асекураційну суму за корабель і його набір, який опісля буду міг забрати з безлюдного острова і продати. Коли хочете допомогти мені при виладовуваню „Фортуни”, то обіцяю вам виплатити третю часть з тої суми, яку я зароблю на тїм інтересі. Будьте певні, що се буде гарна, кругленька сума. Отже відповідайте! Наперед ти, Білю! Хочеш приступити до сеї спілки?”

„Гм... Та я радбим... Але чорт знає, чи вам можна вірити. Відки я можу мати певність, що ви додержите обітниць?”

„Но, та се є зовсім ясна річ”, засьміяв ся Кліффорд. „Коли я не додержу свого слова, то ви

донесете се властям. А високоповажані панове директори від асекурації також дуже охотно обчислюють ся зі мною в инакший спосіб від того, як вони звичайно мусять обчислювати ся. А за се від них ждати ме вас надгорода”.

Біл хвилинку подумав, а опісля сказав: „Нехай буде, капітане. Я годжу ся!”

„Ну, а ти Джане? Як ти гадаєш?”, запитав Кліффорд.

„Коли Біл пристає, то і я годжу ся”, відповів Джан”.

Капітан вдоволено кивнув головою. „Справа отже поладжена. Я відразу був переконаний, що ви не будете такими ослами, аби через стару історію робити дурниці. Ми три держимо тепер разом, а коли побачу, що ви здібні і вірні та вмієте держати язик за зубами, то будьте певні, що се не вийде на вашу шкоду”.

Другої ночі зірвав ся сильніший вітер, який за пару годин перейшов в гураган. Тяжкі, чорні хмари надтягнули з заходу і густі каплі дощу посипали ся на спінені філі. З „Фортуни” годі було побачити навіть сьвітло на парівці. Надійшла хвиля ділання. Капітан старою пилкою обробляв линву, яка лучила парівець з Фортуною; потрібно було лиш сильнішого потягнення, а линва пукла. Парівець почав давати сигнали і серед пітьми плавав сюди і туди, однак задля осторожности не підпливав надто близько до берега.

Тимчасом Кліффорд звернув найспокійніше „Фортуну” в сторону суші. При непевнім сьвітлі зір, які тепер то тут то там почали визирати з поза пошарпаних хмар, оба матрози завісили на машті вітрило. Кліффорд стояв при кермі. Воду в тій

околиці він знав аж надто добре і в дві години по перетятю ливни завинув вітрильник до малої, заслоненої вузкими пасмами землі, пристани. У тій криївці ждало прибуття „Фортуни” кільканайцять людей. Мовчки, з найбільшим поспіхом стали виладовувати мішки з корабля і зносити їх до криївки.

Коли наспіла слідуюча ніч, „Фортуна”, тепер вже порожня, маючи на помості лиш капітана, Біла та Джана, опять виплила на море. Тепер мала виповнити ся послідна точка програми. Ховаючи ся заєдно в надбережній тїни, посв'ячений на загубу корабель підплив до наїженого скелями полудневого циля острова. Човно з веслами тягнено на ливні за кораблем.

„Хлощі, тепер пора!”, закликав капітан, вказуючи на скелю, що сторчала не цілої пів милі перед ними. „Зійдїть на долину і повитягайте зачички. Ви упораєте ся з роботою ще заки вода досягне ваших колїн. А потім скоро на поміст і до човна!”

Оба злізли по стромій драбині на долину. Біль держучи в лівій руці ліхтарню йшов передом. Кліффорд, від коли заключив з ними умову, поводив ся з ними як з друзями і затер у них навіть тїнь якогось підозріння. Тепер, похиливши ся над отвором в помості, він з напруженєм слїдив, як один кілок за другим витягали з дна і як сейчас вода починала бухати в середину корабля. Коли пливла вода вже семим отвором, взяв Кліффорд у руки жменю цвяхів і молоток і з чортівським усьміхом на лиці замкнув тяжкі двері в помості корабля і спокійно став їх забивати цвяхами. Біл зі страху, як почув, що драбина ведуча на гору,

з лоскотом повалила ся на землю, опутив лїхтарню. Чорна ніч залягла нутро корабля, з якого добували ся розпучливі крики. Сей забивши цїв'яхами двері, звернув єще маніт і спокійно зійшов до човна.

Кілька днів опісля оповідано в Сарині, що корабель капітана Кліффорда розбив ся на скелях славних островів Манїтру. Стало ся се підчас бурі, яка розірвала ливу, що лучила „Фортуну” з парівцем. Оба матрози втопили ся. На щастє капітанови поталанило спасти своє житє. Він вхопив ся переверненого горі дном човна а філі пригнали його до берега.

III.

По тім послїднім нещастю, як здавало ся, капітан Кліффорд зовсім стратив охоту до дальших подорожий по морю. Як говорив, його нерви зістали надто нарушені; він вже не в силі зносити небезпеки свого фаху з такою холоднокрівністю, як передше. І так він зовсім відсунув ся від інтересів. І так став дуже багатий. А також і асекураційні компанії вже навіть перед затоненєм „Фортуни”, не хотіли дати намовити ся; отже розум наказував піти вже на супочинок.

Кілька літ по описаних тут подїях випала літом незвичайна посуха. Богато каналів в озері зовсім висохло а плесо води заєдно обнижало ся. Найстарші віком люди не тямилі подібного явища.

Капітан Кліффорд уже від довшого часу був хорий; того літа його здоровлє погіршило ся, а його нервозність стала невиносною. Він заєдно, з несупокоем слїдив за опаданєм води в озері, на-

чеб виглядав від того якогось чуда; цілими днями студіював мапу моря, а особливо околиці коло островів Манїтру.

Остаточно не міг довше видержати в дома. Мимо всіх персвазій і представлень знайомих і родини він порішив вибрати ся на прогульку в околиці своєї колишньої діяльності. І він наняв в Дітроїт яхт і в товаристві своєї жінки, її брата та лікаря, пустив ся на море.

Коли яхт наблизив ся до островів Манїтру, Кліффорд, за слабий, аби о власних силах вийти по сходах своєї каюти, казав винести себе на поклад: тут положив ся в вигіднім фотели.

Горячково оглядав при помочи дальновида не-далекі береги і вскорі побачив недалеко суші щось чорне вистаюче з води.

Наче густа мрака заслонила його очі. Передаючи своєму швагрови дальновид, запитав слабим голосом: „Що се там, таке чорне? Не можу розпізнати”.

„Лип якісь старі розбитки”, відповів запитаний рівнодушно. „Пождїть!”, закликав за хвилину живійше. „Мені здає ся, що відчитаю імя. Так... Ф-о-р-туна. Так, так. Фортуна, Саріна. Дійсно се твій потонувший корабель, Джордже.

Кліффорд дріжучою рукою сягнув по дальновид і приложив його до очий. Тепер він сам міг вже відчитати се страшне імя.

„Занесїть мене до каюти”, прошептав слабим голосом. „Позвольте мені спокійно умерти, а ти, Ришарде старай ся, аби твоя сестра ніколи про нічо не дізнала ся”.

Уложено хорого в ліжку і подано лік. Але він зажадав горівки. Повну шклянку огнистого напою

випорожнив одним духом і зі стогоном повалив ся на подушки. Почала трясти ним сильна пропа-сниця і в ночі капітан Кліффорд помер в обій-мах своєї жінки, яка не відступала від нього ні на хвилину.

Яхт повернув до Саріни а день пізнійше усе населене місточка віддало загально любленому і поважаному горожанинові послідну прислугу.

*

*

*

Що з останками „Фортуни” була звязана якась тайна, про се шваґер помершого не міг довго сумнівати ся. І тому, щоби впевнити ся, він поїхав оиять до островів Манітру і в товаристві капітана яхту, в двійку, поплили малим човном до „Фортуни”.

Корабель положив ся на бік і чотири виверчені діри у споді корабля чорніли над водою.

Справа виглядала зле. Оба мужчини аж тепер зрозуміли, чому Кліффорд через заєдне опаданє води в озері попав в таку велику нервозність. Вони ввійшли на поміст.

Двері на спід корабля найшли забиті цвяхами.

Та цвяхи були з’їджені ржою і легко дали добути ся з порохनावих дощок.

Відсунено двері, але на споді корабля не було зігнилого зерна, як сего належало сподівати ся. Місто того у пустім кадовбі лежали два людські кістяки в лахмітю.

Оба мужчини згодили ся заховати тайну людини, що спала вже вічним сном на кладовищі в Сарині. Але слідів його злочину не були в силі затерти. Чужинці приходили оглядати се місце і поволи розійшла ся вість про злочин, який мав місце коло островів Манітру а який видали останки „Фортуни”.

Переклав А. Ц—ий.

Дні нашої слави і неволі.

2-го мая.

Було се в 1647-ім році. Хмельницький утік перед лядськими переслідованнями на Запороже. Тут його Запорожці щиро повитали. А коли Хмельницький розказав їм, як страшно знущають ся над народом Ляхи, всі Запорожці однодушно заявили готовість йти визволяти народ з тяжкої неволі. Хмельницький перезимував на Січи, а з весною, разом зі своїм сином і з деkim з запорожської старшини, поїхав у Бахчисерай, до кримського хана. Тим часом Запорожці, попередягавши ся за дідів, кобзарів, розсипали ся скрізь по Україні та закликали народ до повстання. Народ усюди заворушив ся і товпами пер на Запороже, де вже вернув ся Хмельницький. Хан обіцяв подати поміч Запорожцям. У Січи, на вість про се, зібрала ся велика сила Запорожців на нараду. На сій раді всі козаки одноголосно вибрали Хмельницького гетьманом, а кошовий запорожських козаків передав йому хоругву, золоту булаву і срібну

війскову печать. Стало ся се 2-го мая 1648-го року. Отсей день о стільки важний в історії України, що з ним починає ся більше як півторавіковий період гетьманський в нашій історії.

4-го мая.

Дня 4-го мая 1838-го року, викуплено Тараса Шевченка за півтретя тисяча рублів від дідича Енгельгарда з кріпацької неволі. (Гляди сторона 24 в числі 3-ім видання Амер. „Просьвіти”).

5-го мая.

Дня 5-го мая 1836-го року уродив ся в Чернівцях (на Буковині) Сидір Воробкевич, український поет. Перші свої поезії він став друкувати в 1863-ім році. Крім поезій написав також і кілька оповідань, як: „Хто винен”, „Турецькі бранці”, „Муштрований кінь”, і и. Написав і кілька поем, в яких старав ся наслідувати народні думи. („Нечай”, „Іван Підкова”, „Хмельницький”, і и.). Крім сего написав також і декілька драм та опереток. Усі його писання суть переняті щирою і горячою любовю до рідного народу. Він помер недавно, бо 19-го вересня 1903-го року. Хтоб хотів ближше познакити ся з творами (поезіями) Воробкевича, то нехай купить собі книжку видану львівською Видавничою Спілкою під наголовком: „Над Прутом”.

6-го мая.

Чотири роки тому, дня 6-го мая 1910 року помер на російській Україні один з визначніших наших письменників, Борис Грінченко. Пер-

ші свої твори Грінченко став друкувати в 1881-ім році, підписуючи їх псевдонімами: В. Чайченко, Ів. Перекотиполе і инш. З того часу писав він не лиш верші, але також оповідання, драми, популярно-наукові розвідки, словом, був незвичайно діяльний в усіх областях літератури. Хтоб ближше хотів познакомити ся з творами Бориса Грінченка, то найде їх в збірках: „Під хмарним небом” (Львів 1894), „Пісні та думи” (Чернигів, 1895), „Книга казок віршом” (Одеса, 1895), Байки (Чернигів 1895), „Писання”, (Київ, 1903). Крім вершів написав Грінченко багато повістей; найгарнійші його повісти суть: „Соняшний промінь” і „На роспутті”. З його драм заслуговують на увагу: „Ясні зорі”, „Нахмарило”, „Серед бурі”. Для дітей і народа писав він дуже много оригінальних творів і перерібок; згадати тут треба такі: „Про грім та блискавку”, „Робінзон”, „Серед ледяного моря”, „Укр. народні казки для дітей”, біографії Гарфільда, Гутенберга, Котляревського, Квітки і инш. Сьміло можна сказати, що Грінченко, подібно Франкови, не полишив ніодної області в нашім письменстві, на якій не працював би пером. Грінченко уродив ся в 1863-ім році і відбувши науку в харківській реальній гімназії став народним учителем а опісля урядником в земстві. Покинувши остаточно службу переніс ся на сталий побут до Києва і тут цілковито посьвятив ся літературній праці. Умер серед найгорячішої праці, в силі віку а його смерть стала болючим ударом для нашого народа.

13-го мая.

По виборі Хмельницького гетьманом, Запорожці не гаючись, рушили війною проти Поляків. Польські війська стояли у Черкасах і Корсуні. Польський гетьман коронний, Н. Потоцький вирядив проти наступаючих козаків свого сина Степана, а на поміч дав йому ще і реєстрових козаків під проводом Барабаша і Кречковського. Хмельницький отаборився з Запорожцями коло річки Жовті Води. Коли реєстрові козаки підпили під запорожський табор, вийшов проти них Хмельницький і став їх намовляти, щоб вони не воювали зі своїми, але йшли йому помагати визволяти рідний край перед лютим ворогом. Реєстрові, під проводом Кречковського з радістю перейшли до Запорожців. Сталося це 13-го мая 1648-го року.

14-го мая

того самого року, то зн. зараз слідуєчого дня Хмельницький кинувся на військо Степана Потоцького. Перед тим однак він виправив в ліс піших козаків і сі накопали там ям, нарубали і понакидали пнів, і дожидали слухного часу. Поляки не видержали лютого напору козаків і почали відступати до лісу. Та тут попалися на ями і засіки піших Запорожців. Весь польський табор, усі гармати, дісталися в козацькі руки. Отсе була перша велика перемога Хмельницького.

15-го мая.

В 1848-ім році в цілій західній Європі спалахнула революція. Се народи протестували проти

самодержавія цїсарів і королїв та жадали для себе людських прав. І в столиці Австрії, у Відні, у марти, вибухнула революція. Тодїшний австрійський цїсар, Фердинанд І-ий, після крївавих борб на вулицях міста, мусїв уступити, і завести в Австрії конституційний лад. В наслідок сеї конституції знесено в Галичині дня 15-го мая 1848-го р. крїпацтво.

16-го мая.

1817 року в селї Юрасівцї, на рос. Україні уродив ся Никола Костомарів, найкрасший укр. історик. Він був короткий час професором на київськїм унїверситетї, та тут його в 1847-ім р., за приналежність до Корило-Методїївського братства арештовано разом з Шевченком і другими та заслано у Саратів. На засланою прожив він до 1856-го р. В роках 1856 до 62 був професором на петербургськїм унїверситетї. В 1862-ім р. покинув службу і весь посьвятив ся лїтературній роботї. Він писав поезії та і оповідання, але вони суть слабші. За те великої слави з'єднали йому праці історично-наукові з історії України. До них належать: „Богдан Хмельницький”, „Руїна”, „Гетьманство Виговського”, „Мазепа і Мазепинці” і багато инших. Помер 21. цвїтня 1885-го року в Петербурзі.

18-го мая

1861-го року перевезено і похоронено тіло Тараса Шевченка на Чернечій горі, коло Канева, над Дніпром.

24-го мая

1125-го року помер князь Володимир Мономах. Се був один з найславніших наших князів. За свого життя він зробив 63 великих походів, 19 разів укладав ся з Половцями, полонив їх 300 князів, 100 з них пустив на волю а 200 покарав смертю. Під його правлінням в останнє з'єднала ся княжа Русь в одну сильну державу. З його смертю починає княжа київська держава поволи хилити ся до упадку.

26-го мая.

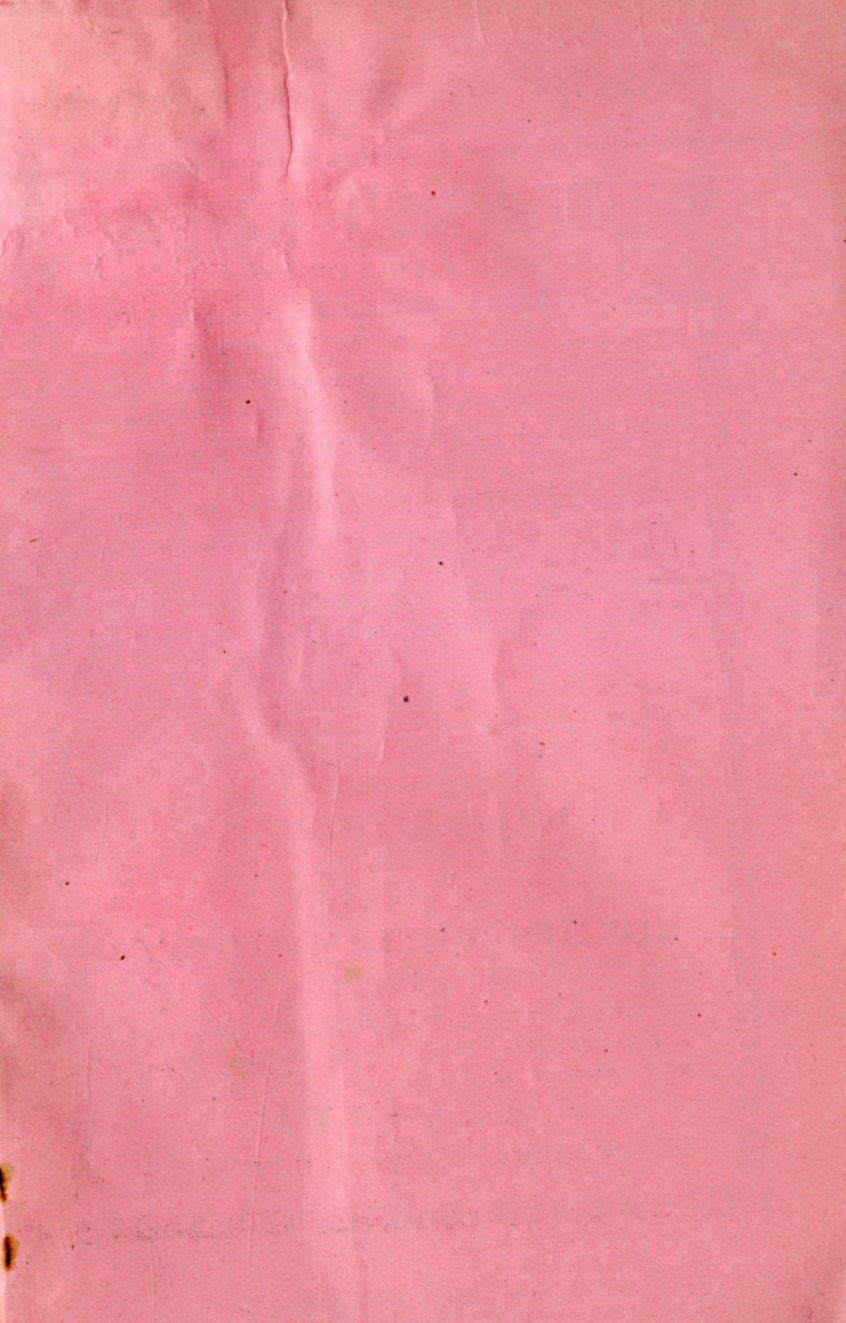
Хмельницький розбивши часть польського війська під Жовтими Водами, не гаючись, рушив кінчати діло з гетьманом коронним, Н. Потоцьким. На Поляків впав великий страх і вони стали відступати ся до Богуслава. Та перебіг їм дорогу полковник Кривоніс і напав на них в лісі. Рівночасно з заду ударив Хмельницький з Запорозжцями. Між польським війском настала страшна метушня, з якої скористав Хмельницький: майже ціле військо або лягло на поли, або дістало ся в полон. Гетьман коронний і 80 значних Поляків попало в полон. Весь табор і всі гармати забрали козаки. Польща, в наслідок сеї битви, яка відбула ся в поблизу міста Корсуня, дня 26-го мая 1648-го р. стала без гетьманів і без війська. Хмельницкому стояла отвором дорога хочби і у Варшаву; та він, на жаль, не вмів використати своєї перемоги.

28-го мая

1722-го року заведено на Україні т. зв. „малоросійську колегію“. Се своїм указом московський цар Петро І. вперве зломив автономію України. У тій колегії було 6 московських висших офіцерів, які становили найвисший уряд на Україні.

1, 89 (1987)

895. 724

1914-5

ТОВ. „ПРОС

В

1. Місячні

15-го виходить одна книжочка, передплата в Злучених Державах виносить річно \$1.00, а поза границями Зл. Держав річно \$1.50.

2. Газетка для дітей „Цвітка”. — Рівнож виходить раз в місяць кожного 15-го. Передплата на ту газетку стоить річно в Злучених Державах 75 ц., а за границею \$1.00.

Для членів „Просьвіти” виносить передплата на оба висші видавництва \$1.50 річно.

3. „СЬВІТОВІ ПЕРЛИНИ”.

ПЕРША СЕРІЯ. Число 1.

Л. ТОЛСТОЙ.

Де любов, там і Бог.

Ціна 10 цнт.

Гроші належить слати або чеком, або через „Money Order”, виписані на:

„PROSVITA”

83 Grand Str., Jersey City, N. J.

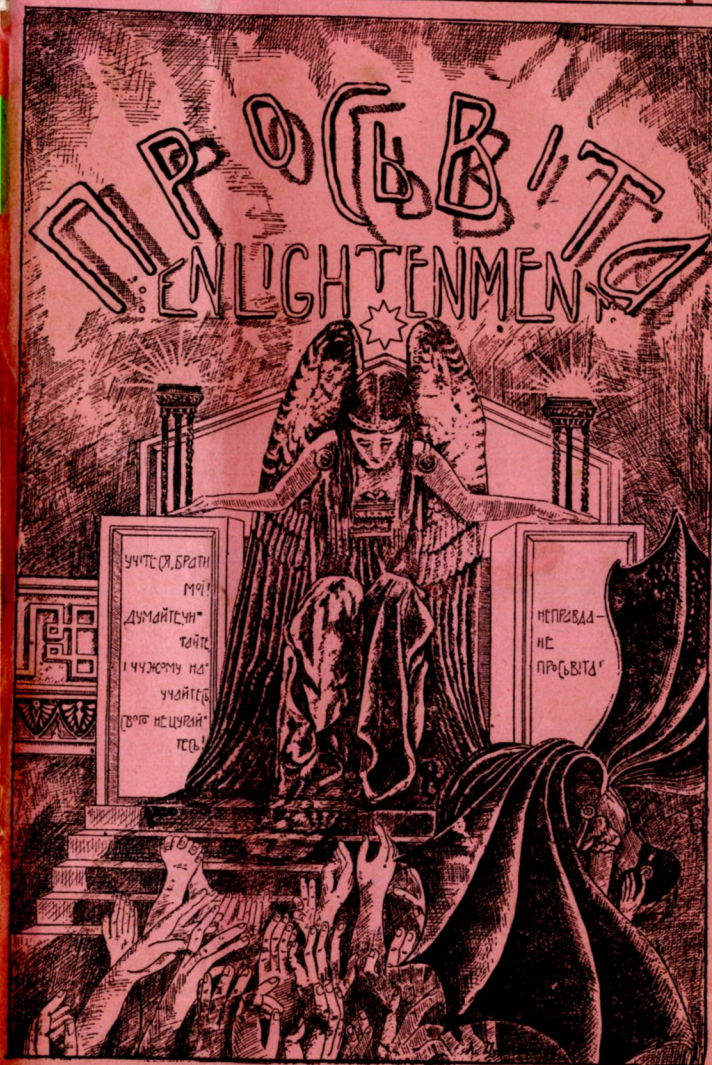
209

В честь столітних роковин уродин Тараса Шевченна.

Ч. 5.

За Май (May) 1914

№ 5.

Entered as second-class matter February 6, 1914, at the post office at Jersey City, New Jersey, under the Act of August 24, 1912.